

*Quliyeva Lalə Raqif qızı,
dissertant,
Azərbaycan Kooperasiya Universiteti,
E-mail:lala1990@mail.ru
©Quliyeva L.R., 2022*

UOT - 004.046

BİZNESDƏ İNFORMASIYA TEXNOLOGİYALARI

Tədqiqatın məqsədi – informasiya texnologiyalarının biznes əməliyyatlarının təşkilinə və idarə olunmasına təsirinin qiymətləndirilməsidir.

Tədqiqatın metodologiyası – müşahidə, ümumiləşdirmə və təhlil əsasında İT-nin biznesdə rolunun müəyyən edilməsidir.

Tədqiqatın tətbiqi əhəmiyyəti - biznesdə İT outsorsinqdən və virtuallaşdırma texnologiyasından istifadə imkanlarının qiymətləndirilməsidir.

Tədqiqatın nəticələri – tədqiqat göstərir ki, İT outsorsinqindən istifadə olunması İT xərclərini əhəmiyyətli dərəcədə azaltmağa imkan verir. İT infrastruktur resurslarının virtualizasiyası ilə bağlı layihələrin tətbiqi şirkətlərə işçi qüvvəsinə, texniki xidmətə çəkilən xərclərə qənaət etməyə imkan verir.

Tədqiqatın orijinallığı və elmi yeniliyi – məqalə biblioqrafiyada qeyd olunan mənbələrdən istifadə olunmaqla şəxsi bazar araşdırması, müşahidə və əldə olunan məlumatların təhlili əsasında yazılmışdır. İT outsorsinqi və biznes subyektlərinin xərcləri arasında əlaqənin nəzəri qiymətləndirilməsi tədqiqatın elmi yeniliyi hesab oluna bilər.

Açar sözlər: virtualizasiya, İT-outsorsinqindən istifadə, bulud hesablama, xərclərin azaldılması.

GİRİŞ

İndiki vaxtda sürətlə dəyişən müasir dünyada informasiya texnologiyalarının inkişaf sürətindən və perspektivlərindən, insan həyatının müxtəlif sahələrində tətbiqinin əhəmiyyətindən və aktuallığından tez-tez bəhs olunur. Kompüterlər və serverlər parkına xidmət göstərmək, yerli şəbəkələrin dəstəklənməsi və idarə edilməsi, əməliyyat sistemlərinin quraşdırılması və parametrləri, habelə tapşırıqların icrasının optimallaşdırılması və sürəti hər bir şirkətin işində ən aktual məsələlərdəndir. Buna baxmayaraq, informasiya texnologiyalarının ilk növbədə iqtisadiyyat vasitəsi olduğunu və iqtisadi münasibətlərin iştirakçılarınun ehtiyaclarına uyğun olaraq inkişaf etdiyini başa düşmək vacibdir.

1. Biznesdə informasiya texnologiyaları outsorsinqindən istifadənin əhəmiyyəti

Hər hansı bir biznes, əməliyyat xərclərini və iş risklərini azaltmaq cəhdləri ilə əlaqəli olan mənfəəti artırmağa çalışır. İnformasiya texnologiyalarının iş proseslərində istifadəsi üçün lazım olan İT infrastrukturunun tətbiqi, saxlanması və istismarı xərclərin ən bahalı elementidir və təbii ki, xərclərin azaldılması bugünkü iş mühitində çox əhəmiyyətli bir tələbata çevrilir.

Virtualizasiya, bulud hesablama və İT-outsorsinqdən istifadə etmək kimi müəssisələr üçün İT xərclərini azaltmağa kömək edə biləcək bir neçə texnologiya və idarəetmə modeli var. Həm fərdi olaraq, həm də birlikdə bu vasitələr İT infrastruktur xərclərini minimuma endirməyə kömək edir.

İT outsorsinqi, əsas fəaliyyəti informasiya texnologiyaları sahəsində xidmətlərin göstərilməsi olan və ixtisaslı mütəxəssislər heyətinə malik bir şirkətin İT infrastrukturunun dəstəklənməsi, saxlanması və modernləşdirilməsi üzrə öhdəliklərin qismən və ya tam ötürülməsini nəzərdə tutur. İT outsorsinq şəbəkə və server infrastrukturunun planlaşdırılması, həyata keçirilməsi, texniki dəstəyi, kompüter və periferik avadanlığın texniki xidməti, proqram təminatı və informasiya sistemlərinin idarə edilməsi üçün kompleks və ya xidmətlər seriyasıdır. Bunlar informasiya texnologiyaları sahəsinə aid olan və istehsal prosesində iştirak edən hər şey, bu sahədə xidmət outsorsinq şirkətinin mütəxəssislərindən yüksək peşəkarlıq səviyyəsini tələb edir.

İT outsorsinq xidmətlərindən müxtəlif səbəblərdən istifadə olunur. Bu, həm təşkilatın miqyasından, həm də şirkətdə qurulmuş iş proseslərinin xüsusiyyətlərindən asılı ola bilər. Kiçik bir müəssisə, kompüter avadanlığının kiçik bir parkına malik olduğu üçün tam hüquqlu sistem inzibatçısını işlə təmin edə bilmədiyi və ya onun iş yükü minimal olacağı üçün texniki xidmət üçün üçüncü tərəf təşkilatına kompüter avadanlığı verir. Yenə də öz administratoru olmadan kiçik şirkətlərin rəhbərliyi yaxşı işləmək vəzifəsi qarşısında olmayan, lakin işləmək üçün bunu edəcək, bəzən dəvət olunan şəxsi kompüter mütəxəssisinin gördüyü işin peşəkarlığını və keyfiyyətini qiymətləndirə bilməz. Çox vaxt daha mürəkkəb İT infrastrukturuna malik olan orta ölçülü müəssisələr bütün işçilər departamentini daimi əsasda saxlamaq iqtidarında deyillər və ofis avadanlığına qulluq edən və serverləri idarə edən, həmçinin yüzlərlə əməliyyat həyata keçirən yalnız bir sistem administratoruna malik olan müəssisələr ondan yaxşı iş görür. Biznes prosesləri tərəfdən baxsanız, ilk növbədə outsorsinq İT xidmətləri sifariş edən təşkilatın əvvəllər bilmədiyi yeni həllər təklif edə bilər [8, s. 148-155]

Bu həllər biznesinizi optimallaşdırmağa və real dəyər yaratmağa kömək edə bilər. Bundan əlavə, şirkətlər İT infrastrukturunun təkmilləşdirilməsinə vaxt sərf etmək istəmirlər, çünki bu, əlavə xərclər və işçilərin əsas işlərindən yayındırılmasını tələb edir. İkincisi, hər hansı bir işi tamamlamaq üçün son tarixlər nəzərəcarpacaq dərəcədə azaldılır, çünki yenə də şirkətin işçiləri digər işlərə vaxt itirmirlər. Üçüncüsü, müştərinin öz xərclərini əvvəlcədən hesablaması asandır, çünki daim dəyişən informasiya texnologiyaları dünyasından asılı olmayaraq, xidmətlərin qiyməti, əgər tapşırıqlar standartdırsa, sabit qalır. Məsələn, abunə xidmətləri ilə xidmətlərin dəyəri iş yerlərinin sayından və ya serverlərin sayından asılı olacaq. Dördüncüsü, İT outsorsinqə sifariş verən müəssisələrin kompüter infrastrukturunun texniki xidməti və diaqnostikası üçün tələb olunan öz bahalı peşəkar avadanlıqları yoxdur və ya ala bilməz. Xidmət sifariş etməyə üstünlük verən başqa bir təşkilat növü yeni şirkətlərdir. Onlar üçün yeni inkişafın həyata keçirilməsi və şəbəkənin stabil işləməsi prioritetdir və İT sistemlərini tez və səmərəli şəkildə genişləndirə bilən etibarlı tərəfdaşın olması vacibdir. Onlar başa düşürlər ki, peşəkar İT outsorsinq keyfiyyətin yüksəldilməsi və qənaət deməkdir.

Hazırkı dövrdə İT həlləri yüksək kapital xərcləri və çox vaxt aparıcı quraşdırma ilə xarakterizə olunur. Amma artıq müştərilər tərəfindən proqram təminatının (PT) və İT avadanlıqlarının istehlak modelində köklü dəyişikliklər üçün ilkin şərtlər mövcuddur. İT infra-

struktur xərclərini azaltmaq üçün resursların virtualizasiyası və bulud hesablaşma kimi texnologiyalar ortaya çıxır. İT həllərinin alınması üçün əsaslı xərclər əməliyyatlara (icarə ödənişlərinə) köçürülür ki, bu da xərcləri azaltmağa və icra prosesini sürətləndirməyə kömək edir. Daha çevik qiymət modelləri ortaya çıxır və İT-outsorsinq xidmətlər getdikcə daha çox populyarlaşır [4, s. 896-902].

İT outsorsinqi və ya kompüterlərin abunə xidməti - İT infrastrukturunun dəstəklənməsi, saxlanması və modernləşdirilməsi ilə bağlı işlərin qismən və ya tam şəkildə abunə xidmətləri üzrə ixtisaslaşmış və müxtəlif ixtisaslar üzrə mütəxəssis heyətinə malik şirkətlərin əlinə verilməsi [5, s. 28-31]. Bu cür işlərin köçürülməsi müştəri şirkətinin əmək və maliyyə resurslarının bölgüsünü optimallaşdırmaq məqsədi ilə həyata keçirilir. Qeyd etmək lazımdır ki, İT tapşırıqlarını xaricdən götürmək ən sürətli və asan proses deyil. Bir qayda olaraq, bir neçə mərhələdə aparılır. İT outsorsinq sahəsində ən çox tələb olunan xidmətlər, hərtərəfli infrastruktur dəstəyi, coğrafi olaraq paylanmış iş yerlərinin saxlanması, habelə arxiv saxlama sənədlərinin rəqəmsallaşdırılması və çap işlərinin xaricdən aparılması funksiyalarının ötürülməsi xidmətləridir [6, s.203-209].

2. Biznesdə virtuallaşdırma texnologiyasının əhəmiyyəti

Virtuallaşdırma texnologiyasının istifadəsi böyük biznes nümayəndələri üçün İT həllərinin dəyərini əhəmiyyətli dərəcədə azaltmağa kömək edir. Eyni zamanda, kiçik və orta sahibkarlar, iri və dövlət şirkətlərindən daha çox mobil olduğu kimi, proqram təminatının bulud modelinə daha fəal şəkildə keçid edir və İT bazarında təqdim olunan xarici xidmətlərdən istifadə edirlər. Mobil cihazların və tətbiqlərin funksionallığının bu cür genişlənməsi, işçilərin ofisdən kənar işləməsinə imkan verir ki, bu da şirkətlərə real vaxtda yenilənmiş məlumatlarla əmək resurslarından daha səmərəli istifadə etməyə, insan faktorunun və səhvlərin təsirini minimuma endirməyə imkan verən korporativ mobil tətbiqlərin tətbiqi ilə asanlaşdırılır.

Virtual infrastruktur, rəhbərliyi öz fəaliyyətinə və biznesin inkişafına əhəmiyyətli dərəcədə daha çox nəzarət edə biləcək yüzlərlə şirkətin iş proseslərini optimallaşdırmağa kömək edir [7, s.148-151]. Əvvəla, pul vəsaitlərinə əhəmiyyətli dərəcədə qənaət olunur. Resursların virtualizasiya texnologiyası, konsolidasiyası sayəsində yüksək performanslı iş stansiyalarının (serverlərin) sayını azaltmağa imkan verir. Əvvəllər hər hansı bir işi yerinə yetirmək üçün bir neçə fiziki maşın tələb olunurdusa, indi virtual mühitdə lazımı sayda qonaq əməliyyat sistemini bir serverdə işlətmək mümkündür ki, bu da aparat dəstəyinin dəyərini xeyli azaldır. Eyni zamanda, xidmət personalı nümayəndələrinin sayının azaldılması mümkün olur. Virtuallaşdırma yeni həll yollarının sınaqması, eləcə də təşkilat işçilərinin öyrədilməsi üçün istifadə üçün əlverişlidir [7, s.149-155]. Bundan əlavə, virtualizasiya infrastruktur idarəetmə xərclərini azalda bilər, çünki bu texnologiyanın ən əhəmiyyətli üstünlüyü idarəetmə konsoluna uzaqdan daxil olmaqdır. Əlavə olaraq, virtual maşınların klonlaşdırılmasının asanlıqıdır. Təşkilat rəhbərliyi əlavə bir ofis açmağa qərar verərsə, yeni bir infrastruktur yerləşdirmək çətin olmayacaq - vəzifə şəkillərin kopyalanması və proqram təminatının qurulması ilə azalacaq. Əlbəttə ki, virtualizasiyanın da bir çatışmazlığı var: sistemin etibarlılığı ilə işləmək yanaşmasını yenidən nəzərdən keçirmək lazımdır. Bu baxımdan, məsələn, xəyata dözümlü qruplara əsaslanaraq səhvlərə davamlı həllərdən istifadə etmək daha düzgündür [5, s. 28-31].

Hazırda İT infrastruktur resurslarının virtualizasiyası ilə bağlı layihələr bir çox aparıcı təşkilatlar tərəfindən fəal şəkildə həyata keçirilir. Müxtəlif virtualizasiya platformalarının satıcıları, böyük banklarda, hökumətdə və təhsil müəssisələrində, hətta xəstəxanalarda tətbiq olunan uğurlu həllər portfelini təqdim edə bilirlər. Bu şirkətlər texnologiyadan istifadə edərək texniki xidmətə, işçi heyətinə və aparata qənaət edirlər.

Virtualizasiya və bulud mühitləri iş üçün yeni yollar açdı. Bir bulud mühiti, iş xərclərini azaltmağa kömək edən bir qaynaq təminat modeli olaraq başa düşülür. Eyni zamanda qeyd etmək lazımdır ki, Azərbaycanda bulud texnologiyalarından istifadə prosesi dünya göstəricilərindən xeyli geri qalır. Proseslərin şəffaf olmaması, informasiya təhlükəsizliyi ilə bağlı narahatlığın artması, İT həlləri sahəsində qanunvericilik bazasının kifayət qədər inkişaf etməməsi - bütün bunlar Azərbaycanda bulud texnologiyalarının tətbiqini çox çətinləşdirir. Buna görə mütəxəssislərə görə, ən çox ehtimal olunan ssenari şirkətin fərdi bölmələrinin bulud xidmətlərindən istifadə edəcəyi hibrid bulud texnologiyalarının istifadəsidir. Bu model artıq bu gün tətbiq olunur və inkişaf etməyə davam edəcək. İnsan resurslarının idarə edilməsi, təchizat zəncirinin optimallaşdırılması və s. kimi iş üçün vacib olmayan tətbiqlər ictimai buludlara köçürülür.

3. Strateji outsorsinq

Rəqəmsal transformasiya bu gün hər bir şirkətə təsir edir: biznesi daha sürətlə inkişaf etdirmək, bazara yeni məhsul və xidmətlər gətirmək – bütün bunlar müasir informasiya texnologiyaları əsasında daha səmərəlidir. İT-dən istifadənin gözlənilən effekti verməsi üçün onların istifadəsi şirkətin biznes inkişafının strateji məqsədləri ilə sıx əlaqələndirilməlidir. Bu şəraitdə rəqəmsal transformasiyanın aktiv mərhələsinə çevik keçidi təmin edən qabaqcıl İT sistemlərinin gücünü necə düzgün idarə etmək olar?

Rəqəmsal transformasiyanın məqsədi biznesin keyfiyyətə yeni inkişaf səviyyəsinə keçididir. Bütün köməkçi funksiyalar mümkün qədər səmərəli, sürətli və çevik olmalı, davamlı transformasiyanı dəstəkləyə bilməlidir. Beləliklə, outsorsinqin istifadəsi müəssisənin inkişafı üçün strateji alətə çevrilir. Bütün potensial faydalarını tam aşkar etmək üçün şirkətin xarici podratçıya verdiyi funksiyaları düzgün seçmək lazımdır.

Autsorsinqin biznes üçün mümkün qədər effektiv olması üçün korporativ İT-nin biznes bölmələri ilə bağlı oynadığı rolu müəyyən etmək vacibdir. İnformasiya texnologiyaları departamentinin müstəsna xidmət rolunu yerinə yetirdiyi vəziyyətlər var. Bu cür münasibətlər, şirkətin köməkçi funksiyalarının aşağı səmərəliliyi səbəbindən müəyyən problemlər ilə xarakterizə olunur. Xüsusilə, biznes bölmələri İT xidmətinin funksiyalarını və məsuliyyətlərini tam anlamaya bilər və əksinə, İT xidməti biznes bölmələrinin biznes məqsədlərini tam başa düşməyə bilər. Bu vəziyyət daxili proseslərin səmərəsiz idarə edilməsi ilə üst-üstə düşsə, bu, şirkətin əməliyyat fəaliyyətində sistemli problemlərə səbəb olur [2, s.65-72.]

İnformasiya texnologiyaları biznes proseslərinin birbaşa elementinə çevrildikdə, başqa cür problemlər yarana bilər. Onlar şirkətlərin rəqabət üstünlüyü yaratmaq üçün çoxsaylı inkişaf mənbələri ilə daimi qarşılıqlı əlaqəyə ehtiyacı olması ilə əlaqədardır. Hər iki halda, mövcud problemlərin aradan qaldırılması, səmərəsiz İT inteqrasiyasından yaranan risklərin minimuma endirilməsi və informasiya texnologiyalarının şirkətin inkişafı, güclü hərəkətverici

qüvvəyə çevrilməsi və outsorsing tərəfdaşının cəlb edilməsi üçün ilkin şərtlər göz qabağındadır.

Əksər təşkilatlar üçün İT funksiyalarının outsorsingin məqsədi tələb olunan keyfiyyətdə xidmət əldə etməklə informasiya texnologiyalarının əməliyyat xərclərini azaltmaqdır. IBS təcürübəsinə əsasən, müasir mürəkkəb İT sistemlərində ən çox xarici tərəfdaşa dəstək üçün ötürülən bir sıra sahələr var:

- platforma xidmətləri;
- istifadəçi xidməti mərkəzi;
- funksional həllərin saxlanması;
- İT infrastrukturunun saxlanması;
- informasiya sistemlərinin administrasiyası.

Ümumiyyətlə, müştəri yalnız planlaşdırma və strateji inkişaf məsələlərini öz mütəxəssislərinin öhdəsinə buraxaraq, bütün informasiya sistemlərinin və xidmətlərinin işini tamamilə tərəfdaşa verə bilər.

Birinci aspekt informasiya təhlükəsizliyi məsələlərində məsuliyyət sahələrinin, o cümlədən biznes prosesləri səviyyəsində bölüşdürülməsidir. İkincisi, şirkət onun üçün nəyin strateji fəaliyyət olduğunun tərifidir. Çətin ki, İT şirkətinin özü İT sistemlərinin dəstəyini və inkişafını kənar outsorsere ötürəcək. Hətta şirkət üçün əsas olan və ya strateji əhəmiyyət kəsb edən biznes prosesləri üçün siz həmişə outsorsinqə verilə bilən köməkçi hissə seçə və bununla da qüvvələri daha vacib sahələrə cəmləyə bilərsiniz. Dəstəkləyici sahələr bunlardır:

- şəbəkə əməliyyatı;
- İT və şəbəkə infrastrukturlarının saxlanması;
- avtomatlaşdırılmış biznes sistemlərinin layihələndirilməsi və tətbiqi, onların sonrakı davamlı inkişafı və texniki xidməti, sistem inteqrasiyası;
- informasiya sistemlərinin, o cümlədən mürəkkəb biznes proqramlarının idarə edilməsi və istismarı.

Nəhayət, outsorsinq mərhələlərinin ardıcılığı müəssisə üçün vacibdir çünki bu müddət ərzində outsorsinq sahələrinin tərkibi elə optimallaşdırılır ki, hər mərhələdə biznes üçün maksimum effekt versin.

İstənilən təşkilatda ən sabit element onun daimi dəyişməsidir. Təşkilat ya inkişaf edir, ya da durğunlaşır.

İT outsorsinqi rəqəmsal transformasiyadan keçən şirkətin “həyat fəlsəfəsidir”. Belə bir fəlsəfəni mənimsəmək həmişə asan proses deyil. Aydındır ki, şirkətlər outsorsinqdən istifadəni qəbul etmək istiqamətində öz düşüncələrini dəyişməlidirlər – bu, çox vaxt ilk “qələm testləri”nin biznes baxımından kritik olmayan sahələrdə az miqdarda xidmətlər üzərində aparıldığı çox mürəkkəb prosesdir. “Outsorsinq fəlsəfəsinə” qərq olan şirkətlər yüksək səviyyəli bir sualın həllinə gəlirlər: bir böyük tərəfdaş və ya bir çox kiçik tərəfdaş seçmək.

Bu zehni transformasiyada şirkətlər outsorsinqi dəstəkləyici İT funksiyası kimi başa düşməkdən outsorsinqi biznes funksiyası kimi qəbul etməyə keçir. Müştərinin biznes proseslərinə, bütün İT infrastrukturunun saxlanmasına və idarə olunmasına tərəfdaş şirkətin resurslarının ən dərinə cəlb edilməsi ilə İT outsorsinqin mürəkkəb forması strateji outsorsinq adlanır. Onun bütün digər formalardan əsas fərqi ondan ibarətdir ki, bu variantda outsorsinq

təkcə biznes proseslərini kökündən yenidən qurmağa deyil, həm də imkanları və perspektivləri əhəmiyyətli dərəcədə yaxşılaşdırmağa imkan verir.

Davamlı biznes artımına can atan şirkətlər kompleks outsorsinqə getməli olacaqlar. Təbii ki, hər bir şirkət özü üçün inkişaf yolunu müəyyən edir, əksər biznes sahibləri və CIO-lar anlayır ki, biz rəqəmsal sahədə artıq mövcudluq. Şirkəti inkişaf etdirməyin mühüm yollarından biri müəssisənin bütün səviyyələrində informasiya texnologiyalarının tətbiqidir.

Bu hərəkətin mürəkkəbliyi ondan ibarətdir ki, siz hər hansı bir iş prosesində sadəcə “texnoloji qəbul edib tətbiq edə” bilməzsiniz. Bu, şirkətin müştərinin işinin mahiyyətini dərk edən tərəfdaşla birlikdə strateji outsorsinq yolunu tutmasının xeyrinə ciddi arqumentdir.

Bir sistemin və ya texnologiyanın tətbiqinin müəssisəyə fayda verməsi üçün onun harada və necə istifadə olunacağını hərtərəfli başa düşmək lazımdır. Bu, yalnız texnologiya, sənaye, biznes prosesi haqqında dərin biliklərə malik olmaqla əldə edilə bilər. Bir qayda olaraq, şirkətlər öz sənayeləri haqqında bilikləri, daha pisi - müəyyən bir daxili iş prosesinin ideal modeli haqqında məlumatı tətbiq edirlər və çox vaxt ən son texnologiyaların tətbiqində heç bir təcrübəyə malik deyillər.

Müştərinin xarici strateji tərəfdaşla işin nəticələrinə nəzarət edə bilməsi üçün müvafiq KPI-lərdən istifadə olunur: onların müntəzəm ölçülməsi qarşıya qoyulan biznes məqsədlərinə nail olmağa kömək edəcəkdir.

4. Kompleks İT outsorsinqə keçid prosesi

Kompleks outsorsinqin əsas məqsədi seçilmiş biznes modelinə uyğun olaraq şirkətin daxili transformasiyası problemlərini həll etmək üçün işçilərin resurslarını və vaxtını azad etmək üçün biznesin əsas əməliyyat və funksional vəzifələrini dəstəkləməkdir. Bu dəyişikliklər bir sıra tələb olunan addımların olduğu bir proses kimi həyata keçirilir.

Onlardan birincisini hazırlıq adlandırmaq olar - onun mahiyyəti sonrakı iş üçün daxili şəraitin hazırlanmasındadır. Söhbət əməliyyatların stabilləşdirilməsi, biznesin davamlılığı üçün şərait yaradılması, həmçinin daxili komanda və resursların inkişaf etdirilməsi məqsədi daşıyan xidmətlərin daxili transformasiyasından gedir.

Sifariş səviyyəsi şirkətdən şirkətə dəyişir. Çox vaxt İT landşaftının heterojenliyi səbəbindən baş verir ki, hadisələrə reaksiya sürəti əsas fəaliyyəti təmin etmək üçün qəbul ediləməzdir və hər hansı bir dəyişiklik edildikdə, tapşırığı yerinə yetirmək ümumiyyətlə çətinləşir. Transformasiyaya başlamazdan əvvəl bunun üçün sabit bir təməl təmin edilməlidir. Bu təməlin yaradılması prosesində şirkət yeni standartlar və qaydalar üzrə kadrların hazırlanması problemini həll edə bilər və işçilərin yenidən profilinin dəyişdirilməsi və məsuliyyət sahələrinin artırılması ilə bağlı daxili yenidənqurma da baş verə bilər.

Bundan əlavə, yaradılmış əməliyyat sabitliyi əsasında transformasiyanın aşağıdakı mərhələləri üçün ssenarilər ortaya çıxacaq: İT landşaft komponentlərinin outsorsinqi, həmçinin informasiya biznesi funksiyasının təmin edilməsində tərəfdaşlıq. Sonra rəqəmsal transformasiyanın aktiv mərhələsinə çevik keçid başlayır. Bu mərhələdə digər dəstəkləyici İT biznes funksiyaları outsorsinqə verilir.

Bu proseslərdə tərəfdaşın dəstəyi şirkət üçün çox vacibdir, çünki onunla birlikdə şirkətin biznesinin inkişafı üçün bir plan hazırlanır və bu, müəyyən etibarlı münasibətlər tələb edir. Güvən yaratmaq şirkət və outsorsinq tərəfdaşı arasında işgüzar qarşılıqlı əlaqələrin vacib

komponentidir, çünki söhbət şirkətin biznes strategiyasını dəyişdirmək üçün həlledici addımlara sonrakı keçidindən və dəyişikliklərin praktiki həyata keçirilməsindən gedir.

Yalnız bu şərtlər daxilində şirkət rəqəmsal biznesin transformasiyası tapşırığını uğurla yerinə yetirəcəyinə əmin ola bilər ki, bu da planlaşdırılan vaxt çərçivəsində gözlənilən nəticəyə gətirib çıxaracaq: İT və biznes funksiyaları outsorsing rejimində rəvan və yüksək keyfiyyətlə işləyir və menecerlər diqqətlərini əsas biznes vəzifələrinə yönəldir. Bu prinsiplərə əsaslanaraq, İT şirkətləri outsorsing müştəriləri ilə işləyir, onların biznes funksiyalarının maksimum səmərəliliyini və effektivliyini təmin edir.

Şirkətin informasiya sisteminin texniki xidmətinin İT outsorsinqinə ötürülməsi yekun qərar qəbul edərəkən hərtərəfli qiymətləndirmə tələb edən məsuliyyətli prosesdir. Xarici xidmətlərə keçmək üçün qərar qəbuletmə prosesinin vacib hissəsi mümkün risklərin, onların azaldılması yollarının və təşkilatın biznes prosesləri üçün məqbulluğu qiymətləndirilməsidir. İT outsorsinqin həyata keçirilməsində əsas risklər çoxdan məlumdur və onların təşkilatın biznesinə təsirini azaltmaq yolları yaxşı öyrənilmişdir. Eyni zamanda, outsorsinq xidmətlərinin göstərilməsi təcrübəsi göstərir ki, İT outsorsinqin həyata keçirilməsində hər bir şirkət üçün real risklər ciddi şəkildə fərvidir və onların təşkilatın işinə təsirini azaltmaq yolları fərdi yanaşma tələb edir. Şirkəti üçün İT outsorsinqin aşağıdakı riskləri menecer tərəfindən qiymətləndirilməli və riskləri azaltmaq üçün müvafiq tədbirlər görülməlidir [1, s.12-17]:

1. Şirkətdən məxfi məlumatların sızması. Bu riski məqbul səviyyəyə endirmək üçün İT outsorsinq müqaviləsi çox vacibdir. O, konfidensial məlumatları birmənalı və aydın şəkildə müəyyən etməli və tərəflərin onu qorumaq və açıqlamamaq üzrə öhdəliklərini əks etdirməlidir. İdeal seçim ayrıca məlumatların açıqlanmaması haqqında sazişə (Non-disclosure agreement, NDA) daxil olmaqla olardı.

2. İT outsorsinqi ilə bağlı sifarişçinin və outsorsinq xidmətlərinin göstərilməsi üzrə provayderin təcrübəsinin yetərli olmaması. Sifarişçi test tapşırıqları və ya sınaq müddəti vasitəsilə, həmçinin outsorsinq xidməti təminatçısının cari müştərilərinə tövsiyələr və rəylər üçün müraciət etməklə belə vəziyyətə düşmə riskini azalda bilər.

3. Həm müştəri, həm də outsorsinq xidməti təminatçısı tərəfindən outsorsinq şirkətinin personalı üzərində heç bir nəzarət olmaya bilər. Bu riski azaltmağın yolu kadrların daimi monitorinqi, sifarişçi tərəfindən görülən işlərin sənədləşdirilməsi, işin planlaşdırılması və mütəmadi olaraq hesabatların verilməsidir.

4. Başlanğıcdan outsorsing şirkətinin səhv seçimi. Əlbəttə ki, gələcəkdə İT outsorsinq xidməti provayderi dəyişdirilə bilər, lakin bu, şirkətin vaxtını və resurslarını tələb edəcəkdir. Xidmət provayderinin düzgün və uğurlu seçimi İT outsorsinqin bütün digər potensial risklərinin minimuma endirilməsinin əsasıdır.

5. Hər iki tərəfin dərhal və əla nəticə gözləməsi. Belə potensial münaqişə vəziyyətinin qarşısını almaq üçün birgə işin lap əvvəlində İT outsorsinqinə keçidin imkanlarını və nəticələrini obyektiv qiymətləndirmək lazımdır. Bizə outsorsinqin nəticələrini qiymətləndirmək üçün aydın meyarlar lazımdır. Şirkətdə qavrayışların formalaşmasına və outsorsinq işinə mühüm töhfə işə başlamazdan əvvəl İT auditinin aparılmasıdır.

6. Müştəri üçün potensial risk outsorsinqlə müqaviləyə xitam verilməsi ehtimalı əhəmiyyətli ola bilər (outsorsinq şirkətinin ləğvi, İT dəstəyi funksiyalarının şirkətin daxili bölməsinə qaytarılması və s.). Müqaviləyə xitam vermə proseduru, maliyyə və digər məsələlərin həlli

qaydalarını İT outsorsinq müqaviləsində əvvəlcədən təmin etmək və ətraflı təsvir etmək lazımdır.

7. Mövcud qanunvericilik çərçivəsində dövlət fiskal strukturlarının xidmət müqavilələrinə marağının artması ilə bağlı vergi riskləri mümkündür. Təklif olunan outsorsinq müqaviləsinin mətninin səlahiyyətli hüquqi ekspertizası bu riskləri azaltmağa imkan verə bilər.

Y E K U N

İnformasiya texnologiyalarının biznesdə istifadəsi müasir cəmiyyətin həyatında əsas tendensiyalardan biridir. İT-in iqtisadiyyatın bütün sahələrində istifadəsi şirkətlərin rəqabət qabiliyyətini artırmağa, yeni iş modelləri qurmağa, xərcləri optimallaşdırmağa və istehlakçılar üçün xidmət keyfiyyətini artırmağa kömək edir. Davamlı biznes artımına can atan şirkətlərin kompleks outsorsinqə getməli olduqları labüddür. Bu sahədə mövcud təcrübə göstərir ki, hər bir şirkət özü üçün inkişaf yolunu müəyyən edir, əksər biznes sahibləri anlayır ki, rəqəmsallaşma zəruridir. Müasir şəraitdə şirkəti inkişaf etdirməyin ən mühüm yollarından biri müəssisənin bütün səviyyələrində informasiya texnologiyalarının tətbiqidir. Kompleks outsorsinqin əsas məqsədi seçilmiş biznes modelinə uyğun olaraq şirkətin daxili transformasiyası problemlərini həll etmək üçün işçilərin resurslarını və vaxtını azad etmək üçün biznesin əsas əməliyyat və funksional vəzifələrini dəstəkləməkdir. Şirkətin informasiya sisteminin texniki xidmətinin İT outsorsinqinə ötürülməsi yekun qərar qəbul edərkən hərtərəfli qiymətləndirmə tələb edən məsuliyyətli prosesdir. Outsorsinq xidmətlərinin göstərilməsi təcrübəsi göstərir ki, İT outsorsinqin həyata keçirilməsində hər bir şirkət üçün real risklər ciddi şəkildə fərddir və onların təşkilatın işinə təsirini azaltmaq yolları fərdi yanaşma tələb edir.

Ədəbiyyat siyahısı:

1. Kurbanov A.Kh., Plotnikov V.A. Upravlencheskoe konsultirovanie. Aktualnye problemy gosudarstvennogo i muhicipanogo upravleniya [Management consulting. Current problems of state and city management], no. 3 (2011): 12-131.
2. Kotliarov I.D. Mirovaya ekonomika i mezhdunarodmye otnosheniya [World economy and international relations], no. 6 (2011): 65-72.
3. Kotliarov I.D. Problemy ekonomiki i upravleniya neftegazovym sektorom [Problems of oil industry economy and management], no. 11 (2010): 33-38.
4. Gornshtein M.Yu., Sokolova N.A. Outsorsinqin inkişafının iqtisadi mahiyyəti və ilkin şərtləri // İqtisadiyyat və cəmiyyət, 2017. № 5-2 (36). S. 896-902.
5. Rachenko T.A. İT xidmətlərinin outsorsinqi: mövcud vəziyyət, tendensiyalar və proqnoz // Elm - sənaye və xidmət, 2015. № 10. S. 28-31.
6. Rzun I.G., Rzun V.V. Biznes proseslərinin outsorsinq modelləşdirilməsi // Prioritet tədqiqat sahələri: nəzəriyyədən praktikaya, 2016. № 32-2. S. 203-209.
7. Zvereva V.A. Sahibkarlıq fəaliyyətinin müasir formaları: Rusiyada outsorsinq. Moskva, 2017, S. 148-155.
8. Rozanova N.M. İnformasiya texnologiyaları sənayesinin iqtisadi təhlili: dünya təcrübəsi və yerli realıq // İqtisadiyyat məkanı, 2015. №3. S.42-57.

*Кулиева Лала Рагиф кызы,
диссертант,
Азербайджанский Университет Кооперации,
E-mail:lala1990@mail.ru
© Кулиева Л.Р., 2022*

ИНФОРМАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ В БИЗНЕСЕ

Р Е З Ю М Е

Цель исследования - оценка влияния информационных технологий на организацию и управление бизнес-операциями.

Методология исследования - целью выявления, обобщения и анализа является определение роли ИТ в бизнесе.

Практическая значимость исследования - представляет собой оценку использования ИТ-аутсорсинга и технологий виртуализации в бизнесе.

Результаты исследования - исследования показывают, что использование ИТ-аутсорсинга позволяет значительно снизить затраты на ИТ. Реализация проектов, связанных с виртуализацией ресурсов ИТ-инфраструктуры, позволяет компаниям экономить на рабочей силе и затратах на обслуживание.

Оригинальность и научная новизна исследования - статья основана на личном исследовании рынка, наблюдении и анализе данных, полученных с использованием источников, указанных в библиографии. Научной новизной исследования можно считать теоретическую оценку взаимосвязи между ИТ-аутсорсингом и затратами субъектов хозяйствования.

Ключевые слова: виртуализация, использование ИТ-аутсорсинга, облачные вычисления, снижение затрат.

Lala Ragif Guliyeva,
Ph.D. Student,
Azerbaijan Cooperation University,
E-mail:lala1990@mail.ru
©L.R.Guliyeva, 2022

INFORMATION TECHNOLOGY IN BUSINESS

ABSTRACT

The purpose of the research is to determine the specific aspects of the modern economy and the place of advertising there.

The methodology of the research - comparative analysis, generalization, factor analysis methods were used in the research work.

The practical importance of the research - the article analyzes the effectiveness of Internet advertising. The article also considers the importance of proper assessment of the role of advertising in the world economy, as well as the economy of different countries, including the economy of Azerbaijan, and the optimal choice of advertising media.

The results of the research - recommendations were made to increase the role of advertising markets in the development of the modern economy in our country and to ensure its sustainable development and integration into the world market.

The originality and scientific novelty of the research - the main conditions and directions for increasing the capacity and transparency of advertising markets, ensuring the efficiency of infrastructures that promote the development of advertising markets, improving legal regulation in the advertising market, integration of the advertising market into the world market.

Keywords: virtualization, use of IT outsourcing, cloud computing, cost reduction.

Məqalə redaksiyaya daxil olmuşdur:
11.02.2022
Təkrar işləməyə göndərilmişdir:
21.02.2022
Çapa qəbul olunmuşdur: 25.02.2022

Дата поступления статьи в редак-
цию: 11.02.2022
Отправлено на повторную обра-
ботку: 21.02.2022
Принято к печати: 25.02.2022

The date of the admission of the article
to the editorial office: 11.02.2022
Send for reprocessing: 21.02.2022
Accepted for publication: 25.02.2022